

รัตมา รัตมา รัตมา ไม่เอกลักษณะกุลสตรีศรีแม่โจ้

ภาพที่ 1 ช่อดอกรัตมา: (*Parkinsonia aculeata* L).

ดร. ธนิต มะลิสุวรรณ

ผู้ช่วยศาสตราจารย์

ข้าราชการบำนาญ

สถาบันเทคโนโลยีการเกษตรแม่โจ้

1. ตำนานไม่งามนาม “รัตมา”

ขอจารึกไว้ให้เป็นเกียรติแก่ผู้นำไม้ต้นนี้เข้ามาปลูกเผยแพร่ในเมืองไทยครั้งแรกที่แม่โจ้ ตั้งแต่ปี พ.ศ.2503 คือ รองศาสตราจารย์ ดร.เทพประสงค์ วยศ อธิการบดี รองอธิการบดี วิทยาลัยเกษตรกรรมแม่โจ้ และสถาบันเทคโนโลยีการเกษตรแม่โจ้ ตามลำดับ (มหาวิทยาลัยแม่โจ้ในปัจจุบัน) แต่น่าเสียดายยิ่งที่ไม้งามต้นนี้ได้หลุดมือจากแม่โจ้ จนไม่หลงเหลือต้นเดิมที่ปลูกครั้งแรกในมาตุภูมิแม่โจ้จนถึงยุคปัจจุบัน (พ.ศ. 2560) หลังการเปลี่ยนแปลงสถานะและการพัฒนารูปแบบสิ่งก่อสร้างต่าง ๆ ติดต่อกันมายาวนานกว่า 20 ปี ตั้งแต่แม่โจ้ได้สถาปนาจากวิทยาลัยเกษตรกรรมเชียงใหม่เป็นสถาบันเทคโนโลยีการเกษตรแม่โจ้ (มหาวิทยาลัยแม่โจ้ มหาวิทยาลัยเน้นการเรียนการฝึกปฏิบัติทางเทคโนโลยีการเกษตรแห่งแรกของประเทศ) เมื่อปี พ.ศ. 2518 เป็นต้นมา โดยมองข้ามการดูแลติดตามไม้ต้นนี้ จนกระทั่งหายไปจากแม่โจ้ในที่สุด

รองศาสตราจารย์ ดร.เทพประสงค์ วยศ รับทุนเอ ไอ ดี (US/AID) ไปศึกษาต่อที่มหาวิทยาลัยเท็กซัส เอแอนด์ไอ (Texas A & I) ด้านพืชสวน (ไม้ผล) พ.ศ. 2501-2503 ท่านเล่าให้ฟังว่า ขณะกำลังศึกษาในมหาวิทยาลัยดังกล่าว ได้เห็นไม้ต้นนี้ถูกปลูกไว้ในสวน และสถานที่ต่าง ๆ ของมหาวิทยาลัย มีลักษณะแปลก สวยงาม มีผิวสัมผัสละเอียด (fine texture) ไม่เคยพบในเมืองไทยมาก่อน ด้วยอารมณ์และจินตนาการของนักจัดภูมิทัศน์ จึงได้พยายามเก็บรวบรวมฝักเมล็ดไว้ได้จำนวนหนึ่ง ด้วยฝันว่าวันหนึ่งแม่โจ้จะมีไม้ต้นนี้จากสายพันธุ์เท็กซัสมาเจริญเติบโตที่แม่โจ้บ้าง

หลังสำเร็จการศึกษาปริญญาโทพืชสวน (MS.Horticulture) ปี พ.ศ. 2503 แล้ว ท่านได้นำฝักแก่หรือเมล็ดไม้งามต้นนี้มาเพาะที่บ้านพัก (หลังศูนย์กีฬาภาควิชาเกษตร ร.9 ปัจจุบัน) เพื่อขยายพันธุ์ต่อไป ขณะนั้นอาจารย์ ดร.เทพประสงค์ วยศ สอนวิชาการออกแบบวางแผนการจัดสวน (ทั้งที่ไปศึกษาต่อด้านไม้ผล) ถือเป็นปูชนียาจารย์ผู้บุกเบิกงานการออกแบบจัดสวนหรืองานภูมิทัศน์ครั้งแรกของแม่โจ้อย่างแท้จริง ทำให้นักศึกษาแม่โจ้สมัยนั้น ค้นเคยกับงานการจัดและตกแต่งสวนประดับเกือบทุกคน ถือเป็นเอกลักษณ์ในวิชาชีพของนักศึกษาแม่โจ้ ว่าจบจากแม่โจ้แล้ว ไม่ว่าจะเรียนในสาขาใดก็ตาม ทุกคนสามารถจัดสวนได้หมด หลายคนจึงหันไปเอาดี ประกอบอาชีพการจัดสวนอย่างมั่นคง และก้าวหน้า หลังจบการศึกษาที่แม่โจ้แล้ว

เมื่อโรงเรียนเกษตรกรรมแม่โจ้ ได้รับการยกฐานะเป็นวิทยาลัยเกษตรกรรมเชียงใหม่ ในปี พ.ศ. 2499 และต่อมาได้เปิดรับนักศึกษาหญิงเข้าศึกษาต่อทางการเกษตรครั้งแรก เมื่อปี พ.ศ. 2506 (รุ่น 27) โดยเห็นว่าความนิยมในการส่งบุตรหลานเข้าเรียนวิชาชีพการเกษตรกำลังเป็นที่นิยมสูง และมีสถานศึกษาที่แม่โจ้แห่งเดียวขณะนั้น ที่เปิดหลักสูตรการเรียนถึง 5 ปี เป็นเทคนิคเกษตรแม่โจ้ได้รับการทักท้วงในครั้งแรกจากกรมอาชีวศึกษาว่าไม่เหมาะสม แต่อาจารย์วิภาต บุญศรี วัชชัย ผู้อำนวยการขณะนั้น กลับเห็นว่าแม่โจ้ น่าจะใช้เวลาเปิดโอกาสกว้างให้รับนักศึกษาหญิงเข้าเรียนเกษตรได้เท่าเทียมกับนักศึกษาชาย เหมือนในนานาประเทศ

จะทำให้นักศึกษาชายปรับตัวเป็นสุภาพบุรุษ เป็นการให้โอกาส สิทธิ ความเสมอภาคและยุติธรรม ในการศึกษาวิชาชีพระยะสั้น ทั้งชายหญิง เป็นระบบการศึกษาสากลในขณะนั้นมาใช้ที่แม่โจ้ครั้งแรก

ครั้งแรก ไม้ต้นนี้ยังไม่ชื่อไทย อาจารย์ ดร.เทพประสงค์ เรียกชื่อสามัญว่า Jerusalem Thorn อยู่พักใหญ่ จนต่อมา ได้มีการจัดสร้างหอพักนักศึกษาหญิง แต่ยังคงขาดชื่อหอพัก ท่านจึงปรึกษาหารือกับอาจารย์และนักศึกษาในวิชาพืชสวน จะหาชื่อ ไม้ต้นนี้ในภาษาไทยที่ให้ความหมายและสัมพันธ์กับนักศึกษาหญิงและหอพักหญิงรุ่นแรก มีผู้เสนอชื่ออยู่หลายชื่อด้วยกัน อาทิ เหลืองแม่โจ้ ศรีรัตน (พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน แปลว่า แก้ว) และชื่ออื่นๆ แต่ก็ยังไม่ถูกใจท่านนัก อยู่ๆ ท่านมาบอก ให้พวกเราทราบ ว่า ท่านขอตั้งชื่อไม้งามต้นนี้ว่า “รัตมา” ก็แล้วกัน (เป็นชื่อที่ใกล้เคียงกับรัตน ซึ่งเป็นชื่อสตรี หมายความว่า แก้ว ซึ่งเมื่อแปลความหมายรวม ๆ น่าจะเป็น แก้วกุลสตรี) ขณะเดียวกันเพื่อให้เป็นต้นไม้สัญลักษณ์ของหอพักนักศึกษาหญิงหลังแรก ของแม่โจ้ด้วย จึงให้ตั้งชื่อหอพักนักศึกษาหญิงว่า “รัตมา” ถือเป็นนามมงคลที่มีความไพเราะสอดคล้องกับความงามของไม้ต้นนี้ด้วย

ภาพที่ 2 รัตมา ต้นใหม่ที่ พันเอกวินัย พุกศรีสุข ศิษย์เก่าแม่โจ้ รุ่น 50 มอบให้มหาวิทยาลัยแม่โจ้

ภาพที่ 3 ลักษณะโครงสร้าง กิ่ง ก้านและใบรัตมา

2. เหตุแห่งการสูญหายของรัตมา

“รัตมา” ไม้ที่รองศาสตราจารย์ ดร.เทพประสงค์ วยยศ ให้ชื่อภาษาไทยครั้งแรก เมล็ดนำเข้ามาจากมหาวิทยาลัยเท็กซัส เอแอนด์ไอ นั้น ได้นำไปปลูกในสถานที่ต่าง ๆ ภายในแม่โจ้ โดยใช้ประกอบการสอนในวิชาการออกแบบจัดสวน คณะวิชาพืชกรรม (ขณะเมื่อยังเป็นวิทยาลัยเกษตรกรรมเชียงใหม่) โดยหวังให้ไม้งามต้นนี้ได้เติบโต แพร่ขยายสายพันธุ์ออกไป แต่เนื่องจากเป็นไม้ใหม่ ยังไม่มีใครรู้จัก มีเพียงนักศึกษาที่ได้เรียนวิชาการออกแบบจัดสวนเท่านั้นเท่านั้นที่นำเอาฝักเมล็ดแก่ ไปเพาะขยายพันธุ์ที่ภูมิภาคนาของตน ในแม่โจ้เองก็มีการปลูกอยู่เพียงสามสี่แห่งเท่านั้น ซึ่งหลังจากการเปลี่ยนแปลงของกาลเวลาและสภาพการใช้ประโยชน์ของพื้นที่ ในแม่โจ้ รัตมาชุดแรกจึงสูญหายไป กลายเป็นตำนานเรื่องเล่าขานที่หลายคนยังไม่เคยเห็นไม้ต้นนี้เลย

2.1 รัตมาบริเวณพระพิรุณทรงนาค (พื้นที่หน้าอาคารช่วงเกษตรศิลป์)

หลังการก่อสร้างพระพิรุณทรงนาคแล้วเสร็จเมื่อ ปี พ.ศ. 2510 โดยศิษย์เก่าแม่โจ้ รุ่น 27 นักศึกษาที่เรียนวิชาการออกแบบ จัดสวนประดับของรองศาสตราจารย์ ดร.เทพประสงค์ วยยศ จึงได้รับหน้าที่ให้จัดและออกแบบสวนรอบองค์พระพิรุณทรงนาคนี้ งานนี้หัวหน้าอาคารเมื่อต้องมีการขุดสระรอบพระพิรุณฯ นักศึกษาในหมวดงานต่าง ๆ จะถูกระดมมาขุดสระนี้กันเกือบทุกหมวดงาน เรียกว่านักศึกษาในขณะนั้นได้มีโอกาสร่วมในการทำสวนประดับขึ้นนี้เกือบทุกคน

หลังงานขุดสระเสร็จ จึงเริ่มงานขุดหลุมมาปลูกโดยรอบพื้นที่ ยุคสมัยนั้นหญ้าที่อดทนมากที่สุดคือหญ้าเจ้าชู้ เป็นหญ้าสนาม ที่ไม่ต้องซื้อหา อีกทั้งมีคุณสมบัติพิเศษคืออดทน ทั้งยามแล้งและที่ชุ่มน้ำ ทนต่อการเหยียบย่ำ โตเร็ว ใบหนาใหญ่ สีเขียวเข้ม เสียอย่างเดียวนคือเวลาเมื่อดอกหญ้า จะเกาะติดขวางงวงเวลาเดินผ่าน ปัญหานี้แก้ได้โดยการตัดหญ้าสม่ำเสมอ ไม่ปล่อยให้หญ้า ออกดอก ที่สำคัญ คือ สามารถขุดแผ่นหญ้าสนามนี้ได้จากพื้นที่ทั่วไปที่มีการปล่อยวัวควายให้แทะเล็มหญ้าอยู่เป็นประจำ นักศึกษา ในหมวดงานถูกมอบหมายให้ชะหญ้าเจ้าชู้นี้ออกเป็นแผ่นเพื่อปูรอบบริเวณที่กำหนด

ไม้สองต้นแรกที่ถูกกำหนดปลูก คือ รัตมา และไม้ยืนต้นอื่น ๆ รัตมาคู่แรกที่ปลูกในบริเวณพระพิรุณทรงนาค ได้รับการดูแล ประคบประหงมอย่างดีมาโดยตลอด ไม้ให้ดอกดกสวยงาม พอถึงเวลาใกล้ปิดภาคเรียนปลายปี มักจะมีฝักติดอยู่ให้เห็น นักศึกษา ที่เป็นนักสะสมต้นไม้และชอบการจัดสวนมักจะคอยเก็บฝักแก่ไว้ เพื่อนำกลับไปเพาะขยายพันธุ์ปลูกในภูมิลาเนาของตน ไม้คู่นี้ เจริญเติบโตดี เป็นไม้แปลกที่ยังไม่เคยเห็นในเมืองไทยมาก่อน จึงถูกหมายปองจากนักศึกษาทุกระดับที่สำเร็จการศึกษาจากแม่โจ้ ออกไป

หลังการถึงแก่กรรมของรองศาสตราจารย์ ดร.เทพประสงค์ วรยศ ในปี พ.ศ. 2541 ได้ไม่นานนัก ปรากฏว่าได้มีการจัดภูมิทัศน์ พื้นที่บริเวณรอบ ๆ พระพิรุณทรงนาคใหม่ทั้งหมด รัตมาคู่นี้จึงถูกขุดออกไปปลูกที่อื่น มาทราบภายหลังว่าสถานที่ใหม่คือบริเวณ สวนบุญศรีฯ (สวนสุขภาพบุญศรีเทิดพระเกียรติ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวครองราชย์ 60 ปี พ.ศ. 2549) เพื่อรอพักไม้ไว้ระยะหนึ่งหลังการขุดย้าย เพื่อรอการจัดภูมิทัศน์ใหม่บริเวณรอบพระพิรุณทรงนาค แม้การจัดภูมิทัศน์ครั้งใหม่นี้เสร็จแล้วระยะหนึ่ง ก็ตาม รัตมาสองต้นนี้ ที่ถูกขุดออกไปก็ไม่เคยได้กลับมาอยู่ที่เดิมอีกจนกระทั่งปัจจุบัน ต้นไม้ใหม่ที่นำมาปลูกแทนรัตมาคือ คอร์เดียมเสด (Cordia sebestina)

ภาพที่ 4 รองศาสตราจารย์ ดร.เทพประสงค์ วรยศ ขณะเยี่ยมชมงานวิจัยพืชผักที่ญี่ปุ่น พ.ศ. 2525

ภาพที่ 5 ดร.เทพประสงค์ วรยศ กับชั้นเรียนกลางแจ้ง

2.2 รัตมา หน้าหอพักนักศึกษาหญิง รัตมา

ความจริงนักศึกษาหญิงแม่โจ้รุ่นแรก ๆ ยังไม่มีหอพักอยู่ จึงต้องอาศัยพักตามบ้านพักอาจารย์อยู่ระยะหนึ่ง จนวิทยาลัยฯ ได้รับงบประมาณการก่อสร้างหอพักนักศึกษาหญิงหลังแรกในเวลาต่อมา (ประมาณปี พ.ศ. 2509) บริเวณพื้นที่บ้านพักของอาจารย์จงจิต (พานิชกุล) วรยศ (พื้นที่ศูนย์กีฬาภาควิชาการศึกษาร.9 ปัจจุบัน) เป็นอาคารสองชั้น มีการจัดภูมิทัศน์บริเวณรอบหอพัก และปลูกต้นไม้ต่าง ๆ อาจารย์ ดร.เทพประสงค์ จึงนำรัตมาที่เพาะเลี้ยงไว้ที่บ้านพักจนโตแล้วคู่หนึ่ง สูงประมาณสองเมตรเศษ มาปลูกไว้มุมซ้ายด้านหน้าหอพักนักศึกษาหญิง พร้อมทั้งตั้งชื่อหอพักนักศึกษาหญิงหลังแรกนี้ว่า “รัตมา” ตั้งแต่บัดนั้นเป็นต้นมา เมื่อมีการสร้างอาคารศูนย์กีฬาภาควิชาการศึกษาร.9 ในปี พ.ศ. 2537 ได้มีการกำหนดพื้นที่สร้างสิ่งก่อสร้างและถนนหนทางใหม่เพื่อความเหมาะสม สิ่งที่ต้องถูกเอาออกไปบริเวณพื้นที่แห่งนี้ ได้แก่บ้านพักอาจารย์ ข้าราชการ หอพักนักศึกษาหญิง รัตมา ทำให้รัตมาสองต้นที่ปลูกไว้เดิมหน้าหอพักนักศึกษาหญิงถูกเอาออกไป รวมทั้งอีกสองต้นที่อาจารย์วิภาต บุญศรี วัชชัย ได้ปลูกเพิ่มเติมไว้ในภายหลัง บริเวณหน้าหอพักนักศึกษาหญิงก็ถูกขุดออกไปด้วยเช่นกัน เรื่องราวของไม้ในตำนานอันเป็นมรดกทางประวัติศาสตร์การพัฒนาแม่โจ้ของไม้ต้นนี้ก็พลอยสูญหายไปด้วย

รัตมา ไม้ นำเข้าจากเทศชิลได้เจริญเติบโตในแม่โจ้เป็นครั้งแรก ไม้ที่ผู้คนรวมทั้งนักศึกษาในเวลาต่อมาเกือบไม่รู้จักหน้าตา เป็นไม้ที่ต้องบันทึกไว้เป็นตำนานถึงการเกิดและดับไปของสิ่งมีชีวิต จะเหลือก็เพียงชื่อและเรื่องราวให้เล่าขานกันเป็นตำนานต่างยุคสมัยที่ต้องถูกบันทึกไว้เป็นเอกสารนี้สำหรับศึกษาต่อไป

ภาพที่ 6 รัตมา ปลูกหน้าหอพักนักศึกษาหญิง “รัตมา” หลังแรกในแม่โจ้ พ.ศ. 2509

2.3 รัตมา ต้นสุดท้ายบริเวณบ้านพักอธิการบดี

ยังมีรัตมาอีกต้นหนึ่งที่ได้ปลูกไว้บริเวณบ้านพักของท่านอาจารย์วิภาต บุญศรี วั่งชัย อาจารย์บุญ กลุ่มจอหอ ได้นำรัตมาจำนวนหนึ่งไปปลูกไว้ที่เรือนกล้วยไม้ ต่อมาจึงมีการปลูกรัตมาทั่วไปในแม่โจ้ ตามบ้านพักอาจารย์และอาคารต่าง ๆ เป็นที่น่าแปลกใจว่ารัตมาชุดแรกที่ปลูกในแม่โจ้ ได้ค่อยๆสูญหายไปจากแผ่นดินแม่โจ้ในเวลาต่อมา เมื่อมีโครงการสร้างอาคารเรียนและสำนักงานต่าง ๆ แต่ยังมีโชคดีที่นักศึกษาแม่โจ้บางคนซึ่งรักต้นไม้ เป็นนักจัดสวนและรวบรวมพันธุ์ไม้ ก็จะคอยเก็บฝักเมล็ดแก่ (pods) แล้วเอาไปเพาะปลูกขยายพันธุ์ที่บ้านของตน สถานที่ทำงาน อาทิ สวนสาธารณะ อุทยานและสถานที่ราชการต่าง ๆ ที่ไปทำงานเกี่ยวข้องกับการดูแลสวนและปลูกต้นไม้ ตามจังหวัดต่าง ๆ ทั่วประเทศ จึงทำให้รัตมาแพร่ไปทุกหนทุกแห่งในประเทศไทยเราจนถึงปัจจุบัน

ภาพที่ 7-8 หอพักนักศึกษาหญิงในปัจจุบัน

2.4 รัตมา ในแม่โจ้

ยังมีรัตมา อีกจำนวนหนึ่งซึ่งอาจารย์บุญมาก กลุ่มจอหอ อดีตหัวหน้าสาขาหมวดกล้วยไม้ ภาควิชาพืชสวนระดับ นำไปปลูกไว้ในบริเวณอาคารเรียนและปฏิบัติการ เมื่ออาจารย์บุญมากเกษียณอายุราชการ รัตมาที่ปลูกไว้ก็สูญหายไปมากที่สุดเช่นเดียวกัน ผู้เขียนพยายามติดตามรัตมาที่คิดว่าจะหลงเหลืออยู่บ้างในบริเวณบ้านพักอาจารย์และข้าราชการแต่ไม่พบ ที่สำคัญคือหมู่บ้านพักอาจารย์ดังกล่าวนั้น ได้ถูกรื้อถอนออกไปทั้งหมดแล้วเพื่อการขยายพื้นที่สนามกีฬาอินทนิล ในปัจจุบัน

3. ลักษณะทางพฤกษศาสตร์

ชื่อสามัญ Mexican Palo Verde, Parkinsonia, Jerusalem Thorn, และ Jellybean Tree ชื่อวิทยาศาสตร์ *Parkinsonia aculeata* L. เป็นชื่อที่ตั้งตามชื่อของนักพฤกษศาสตร์ชาวอังกฤษ John Parkinson (1567-1650) ส่วนชื่อ species ในภาษาลาติน Latin *aculeata* หมายถึงลำต้นกิ่งก้านเป็นหนามของไม้ต้นนี้

Order : Fabales

Family : Fabaceae (bean family)

Genus : *Parkinsonia*

Species : *aculeata* (thorny stem)

Binomial Name : *Parkinsonia aculeata* L.

Thai Name ; PAT-MA

รัตมา ไม้พุ่มยืนต้นชื่อสามัญพาราดิซโซ พาราดิซโซขนาดเล็ก (shrubby) ต้นนี้ สูงประมาณ 3-8 เมตร ผิวใบ กิ่งก้านและลำต้นเกลี้ยง เรือนยอดรูปทรงไม่แน่นอน โปรง แตกกิ่งก้านแผ่กว้างและลู่ลง เหมือนต้นทิว (Weeping Willow :*Salix babylonica* L.) ลำต้นและกิ่งก้านมีหนามแหลม เปลือกต้นอ่อนมีสีเขียว เมื่อแก่มีสีน้ำตาลอ่อนปนเขียวถึงเขียวเข้ม จัดเป็นไม้โตเร็วชนิดหนึ่ง

1.ใบ เป็นใบประกอบขนนกสองชั้นเรียงสลับ (alternate) ไม่มีก้านใบย่อย (sessile) ทุใบเป็นหนามแหลม ใบย่อยเกิดบนก้านใบยาว แผ่นใบย่อย (leaflets) มีขนาดเล็ก ๆ กว้าง 1-2 มิลลิเมตร ยาว 3-8 มิลลิเมตร รูปไข่ ผิวใบเกลี้ยง จะตั้งใบในช่วงหน้าแล้ง แต่จะคงเหลือก้านใบ (Leafstalks) และกิ่งก้านไว้สร้างอาหาร (photosynthesize) บริเวณกิ่งก้านจะมีหนามแหลม (sharp spines) ยาว 7-12 มิลลิเมตร กระจายอยู่ทั่วไป

อันนี้เองกระมัง จึงมีข้อแนะนำว่าไม่ควรปลูกไม้ต้นนี้ในสนามเด็กเล่น บริเวณสวนสาธารณะ ใกล้เส้นทางผ่านผู้คนซึ่งอาจเป็นอันตรายจากหนามแหลมได้ เช่นกัน

2. ดอก มีสีเหลืองดูเด่น ออกตามซอกใบที่ปลายกิ่ง มีกลีบดอกแยกกัน 5 กลีบ แต่จะมีอยู่กลีบหนึ่งพื้นสีแดงส้มเป็นจุดประสีเข้มเห็นได้ชัดเจน มีกลิ่นหอม (fragrant) ในบ้านเราจะให้ดอกช่วงเดือนสิงหาคม- กันยายน ขนาดดอกเส้นผ่าศูนย์กลาง 20 มิลลิเมตร ซอดอกหนึ่งจะมีดอกราว 8-10 ดอก กลีบดอกบอบบางและมีลักษณะเย็น ดอกที่ร่วงแล้วจะเหี่ยวทันที

3. เมล็ด อยู่ในรูปของฝัก (pod) เมื่อแก่จะมีสีน้ำตาล กลมยาว 6-15 ซม. มีเมล็ดอยู่ในฝัก 2-10 เมล็ดเมื่อแก่แล้วสามารถลอยตามน้ำไปไกลและเจริญเติบโตได้ในที่ต่าง ๆ เป็นระยะทางไกล ๆ ในประเทศออสเตรเลีย ถูกนำไปปลูกครั้งแรกเป็นไม้ประดับ แต่ระยะต่อมาพบว่า เมล็ดได้แพร่ขยายพันธุ์จนก่อให้เกิดปัญหา กลายเป็นวัชพืชชนิดหนึ่งไปแล้ว

ไม้ต้นนี้มีถิ่นกำเนิดหรือเป็นไม้พื้นถิ่นของสหรัฐอเมริกาตะวันตกตอนใต้ ได้แก่ รัฐเท็กซัสตอนใต้ รัฐแอริโซนาตอนใต้ จนไปถึงประเทศเม็กซิโก เป็นต้น

เมืองไทยเราพบว่าความนิยมในการปลูกไม้ต้นนี้มีไม่แพร่หลาย เนื่องจากต้องปลูกในพื้นที่กว้าง ๆ ในที่ชุมชนหรือบ้านที่อยู่อาศัยมักเกรงหนามแหลม จึงหลีกเลี่ยง

4. ความหมาย

ด้วยลักษณะโครงสร้าง (structure) รัตมามีรูปทรงของลำต้นและกิ่งก้านลู่ลงสู่พื้นอย่างสวยงาม กิ่งก้านกระจายไม่แน่นอน หากไม่ตัดแต่งบังคับรูปทรง (form) ตามที่กำหนด มีผิวสัมผัสละเอียดอ่อน (fine texture) ด้วยลักษณะของขนาดใบพวยละเอียด โปร่ง แทนความหมายของกุหลาบที่สุภาพอ่อนโยน แต่คมในฝักแฝงไว้ด้วยหนามอาวุธของความทรหด อดทน แกร่งกล้า ยืนหยัดในทุกสภาพของเหตุการณ์และอุปสรรค ด้วยเกียรติยศและศักดิ์ศรีความเป็นสุภาพสตรีลูกแม่ใจอย่างมั่นคง

5. คุณค่าและประโยชน์

นิยมปลูกมุมบ้านหรือบริเวณที่มีคนผ่านไม่มาก บริเวณริมน้ำ อ่างน้ำขนาดใหญ่ แนวลำธาร บริเวณอุทยาน พื้นที่กว้างเป็นไม้ทนแล้ง ไม่ชอบพื้นที่น้ำขังหรือแฉะตลอดเวลา การปลูกบริเวณริมน้ำ จะช่วยสร้างทัศนียภาพ เมื่อมีเงาไม้และการพลิ้วไหวของกิ่งก้านสาขา ยามลมพัดผ่าน สร้างทัศนียภาพเพิ่มงามมากยิ่งขึ้น ไม่ปลูกในบริเวณสวนเด็กเล่น ใกล้ทางผ่านหรือชิดแนวถนน เป็นต้น

ปัจจุบัน พบว่ามีการติดตามรวบรวมรัตมาเพื่อใช้ประโยชน์ทางการสมุนไพร อาทิ แก้อาการกษัยเส้น เส้นตึง มือเท้าชา ปวดเส้นเอ็น อาการปวดกล้ามเนื้อ ปวดเข่า โรคเก๊า เป็นต้น โดยตลาดต้นไม้หลักของจังหวัดเชียงใหม่หรือในกรุงเทพฯก็ตาม ต่างก็พยายามพลิกฟื้นตำนานของรัตมา ไม้หนามสมุนไพรต้นนี้เพื่อใช้ประโยชน์ในทางการค้า จากคุณสมบัติสำคัญที่ใช้เป็นสมุนไพรที่อาจยังไม่แพร่หลายมากในขณะนี้ แต่อีกเวลาหนึ่งในอนาคต รัตมาจะไม่เป็นเพียงไม้ที่ปลูกประดับเท่านั้นแต่จะมีคุณค่าอื่น ๆ ที่ตลาดกำลังต้องการและชุ่มขยายพื้นที่ ปริมาณปลูกมากขึ้น

6. รัตมา กลับคืนบ้านใหม่แม่ใจ

ในโอกาสครบ 83 ปีของแม่ใจ (2477-2560) เป็นที่น่ายินดีและขอขอบคุณ พันเอกวินัย พุกศรีสุข ศิษย์เก่าแม่ใจ รุ่น 50 หัวหน้ากองการสัตว์และเกษตรกรรมที่ 1 กรมการสัตว์ทหารบก จังหวัดกาญจนบุรี และนายกษมาคมบอนสีแห่งประเทศไทย ได้นำรัตมา ขนาดความสูง 1.50 เมตร มอบให้มหาวิทยาลัยแม่ใจ เมื่อวันที่ 7 มิถุนายน 2560 โดยศูนย์ศิลปวัฒนธรรมได้นำไปปลูกดูแลเบื้องต้นที่ พิพิธภัณฑ์วัฒนธรรมการเกษตรไทย โดยคุณอนุสรณ์ วิจารณ์ปรีชา หัวหน้างานฯ เป็นผู้ดูแล เป็นรัตมาต้นแรกในรอบปีที่ 57 แม่ใจ (พ.ศ. 2503-2560) ที่ไม้ต้นนี้ได้กลับมาปลูกดูแลใหม่ มีชีวิตใหม่ในมาตุภูมิแม่ใจ ด้วยความหวังอย่างยิ่งว่า “รัตมา” ต้นนี้จะเจริญเติบโตต่อไป ด้วยเลือดเนื้อเชื้อไขเดิมจากสายพันธุ์ที่ รองศาสตราจารย์ ดร.เทพประสงค์ วรยศ นำมาปลูกครั้งแรก พ.ศ. 2505 ที่แม่ใจ

ภาพที่ 9 ศาสตราจารย์พิเศษ ดร.วิภาต บุญศรี วังซ้าย ปลูก “รัตมา” หน้าหอพักนักศึกษาหญิง รัตมา

ภาพที่ 10 พันเอกวินัย พุกศรีสุข แม่ใจรุ่น 50 มอบรัตมาให้มหาวิทยาลัยแม่ใจ

รัตมาที่พบในบริเวณพื้นที่ของโรงพยาบาลมาราชนครเชียงใหม่ หน้ทางเข้าด้านอาคารสุจิณโณ คณะแพทยศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ อายุไม่ต่ำกว่า 15 ปี สูงประมาณ 2.5 เมตร ให้ช่อดอกสวยงามตลอดทั้งปี เนื่องจากลำต้นกิ่งก้านมีหนาม จึงถูกปลูกไว้ในระยะที่ห่างจากทางผ่านของผู้คน ช่อดอกมีขนาดเล็ก จึงมักถูกมองผ่าน ขาดความสนใจ แต่เนื่องจากโครงสร้างของพุ่มต้นละเอียด ลักษณะพุ่มยอดย้อยลง จึงมีความงดงามในตัวเอง

ยังมีรัตมาปลูกอยู่ในสวนหลวง ร.9 กรุงเทพมหานคร และที่ สวนล้านนา ร.9 จังหวัดเชียงใหม่ สถานที่พักผ่อนและออกกำลังกาย ที่มีบรรยากาศร่มรื่นสวยงาม สวนล้านนา ร.9 เป็นสวนสาธารณะที่กองอำนวยการรักษาความสงบภายในภาคที่ 3 ร่วมกับข้าราชการพ่อค้าประชาชนในพื้นที่ 17 จังหวัดภาคเหนือได้พร้อมใจกันสร้างขึ้น เป็นสถานที่เฉลิมพระเกียรติ เนื่องในวโรกาส ที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรง เจริญพระชนพรรษาครบ 60 พรรษา ณ บริเวณหนองฮ่อ ตำบลช้างเผือกจังหวัดเชียงใหม่ ซึ่งเป็นพื้นที่ของกองทัพภาคที่ 3 เพื่อให้ประชาชนได้ใช้พื้นที่ แห่งนี้เป็นสถานที่พักผ่อน หย่อนใจ และใช้ประกอบพิธีการที่สำคัญต่างๆ ของจังหวัดเชียงใหม่

7. บุชาครูผู้มีคุณูปการต่อแม่โจ้ รองศาสตราจารย์ ดร.เทพประสงค์ วรยศ

ในวาระครบ 19 ปี (พ.ศ. 2541-2560) การจากไปของรองศาสตราจารย์ ดร.เทพประสงค์ วรยศ อติตรองอธิการบดีสถาบันเทคโนโลยีการเกษตรแม่โจ้ ผู้สร้างประวัติศาสตร์ผลงานยิ่งใหญ่ เป็นมรดกแห่งการพัฒนาการศึกษาเกษตรให้แก่ประเทศไทยและแม่โจ้ ได้แก่ งาน องค์การเกษตรกรในอนาคตแห่งประเทศไทย (อกท.) หน่วยแม่โจ้ เป็นแห่งแรกของประเทศ (Future Farmers of Thailand : Maejo Chapter) เป็นกิจกรรมที่ทรงสนพระทัยแก่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ร.9 พร้อมทั้งพระธิดาทั้งสองพระองค์ ได้เสด็จทอดพระเนตร กิจกรรมของสมาชิก อกท.หน่วยแม่โจ้ ครั้งแรกเมื่อวันที่ 3 มกราคม 2516 ณ หมู่บ้านสมาชิก อกท.หน่วยแม่โจ้ วิทยาลัยเกษตรกรรมเชียงใหม่ ได้จุดประกายการพัฒนากิจกรรม อกท.นี้ต่ออย่างกว้างขวางของนักศึกษาในกลุ่มวิทยาลัยเกษตรและเทคโนโลยี กรมอาชีวศึกษา กระทรวงศึกษาธิการจนถึงปัจจุบัน

งานวางแผนเรียกร้องเพื่อยกฐานะวิทยาลัยเกษตรกรรมเชียงใหม่ เป็นสถาบันเทคโนโลยีการเกษตร ของผู้นำนักศึกษาคณาจารย์และศิษย์เก่าแม่โจ้ ระหว่างปี พ.ศ 2510-2517 เพื่อเปิดโอกาสให้ผู้สำเร็จการศึกษาอาชีวเกษตรในระดับต่างๆ ทั่วประเทศ มีสถานที่ศึกษาต่อถึงระดับปริญญา ด้วยปรัชญาของการเรียนรู้ด้วยงานการปฏิบัติ อันเป็นหัวใจของ อกท. “งานหนักไม่เคยฆ่าคน” ที่แม่โจ้ยึดถือเป็นคติพจน์ประจำใจ งานนี้เป็นงานที่ต้องวางแผน ประสานงานและสร้างความเข้าใจต่อสาธารณชน นักศึกษา ผู้บริหารประเทศ เป็นงานหนัก ต้องเปี่ยมไปด้วยความอดทน มุ่งมั่นทำงานอย่างแท้จริง จนที่สุดแม่โจ้ก็บรรลุจุดหมาย ได้รับการสถาปนาเป็นสถาบันเทคโนโลยีการเกษตร ในปี พ.ศ. 2518 และปรับเปลี่ยนชื่อ ในปี พ.ศ. 2539 ตาม พ.ร.บ. ฉบับที่ 4 พ.ศ. 2539 แก้ไข สถาบันเทคโนโลยีการเกษตรแม่โจ้ปรับเปลี่ยนเป็น “มหาวิทยาลัยแม่โจ้” ตั้งแต่วันที่ 12 พฤศจิกายน 2539 ตามพระราชบัญญัติมหาวิทยาลัยแม่โจ้ พ.ศ. 2539 และเป็นมหาวิทยาลัยในกำกับของรัฐ ตามพระราชบัญญัติมหาวิทยาลัยแม่โจ้ พ.ศ. 2560 ประกาศในราชกิจจานุเบกษา หน้า 1 เล่ม 134 ตอนที่ 39 ลงวันที่ 5 เมษายน 2560 โดยมีผลใช้บังคับในวันที่ 5 พฤษภาคม 2560 เป็นต้นมา

ด้านงานสอนนักศึกษาในระดับประกาศนียบัตรวิชาชีพชั้นสูง แผนกเกษตรกรรม (ปวส.เกษตร) ที่เรียกชื่อในขณะนั้นว่า เทคนิคเกษตร รองศาสตราจารย์ ดร.เทพประสงค์ มุ่งมั่นสร้างทัศนคติแก่นักศึกษาแม่โจ้ ให้รู้จักการวางแผน ค้นคว้าความรู้ด้านเทคโนโลยีใหม่ ๆ ให้มองอนาคตการศึกษาเพื่อชีวิตและสังคม อาจารย์เป็นคนต้นแบบ “คาวบอยแม่โจ้” ลำดับที่ 3 ที่ปลูกเร้าให้นักศึกษา บำเพ็ญตนเป็นสุภาพบุรุษ รู้จักการเสียสละเพื่อสังคม วิชาการออกแบบจัดสวน (อันเป็นที่มาของภาควิชาเทคโนโลยีภูมิทัศน์ในเวลาต่อมา) เป็นตัวอย่างหนึ่ง ที่แม่โจ้ได้สร้างนักออกแบบจัดสวนระดับมือทองของประเทศไทย กระจายอยู่ทั่วประเทศจำนวนมาก จนกล่าวกันว่า ใครก็ตามที่จบจากแม่โจ้แล้วจัดสวนเป็นอาชีพได้ทุกคน

ภาพที่ 11 ผู้เขียน วันไปเยี่ยมชม “รัตมา” ต้นใหม่ เมื่อ 25 มิถุนายน 2560

ขอเทิดพระคุณและบูชาบูรพาจารย์ผู้เป็นปูชนียบุคคลในโอกาสครบ 19 ปี การจากไปของ รองศาสตราจารย์ ดร.เทพประสงค์ วรรณศ (พ.ศ. 2541-2560) แม่โจ้รุ่น 14 (พ.ศ. 2493) หนึ่งในผู้สร้างและพัฒนาแม่โจ้ ให้เป็นสถานศึกษาที่สร้างคนด้วยจิตวิญญาณแห่งความรักในการเป็นครู ได้สร้างความสำเร็จ คี สื่อมอภาคและยุคธรรม ให้มีความรู้และเชี่ยวชาญงานปฏิบัติในวิชาชีพ สมบูรณ์ ด้วยคุณธรรม จริยธรรมในการครองตนของนักศึกษา เพื่อประโยชน์ของสังคมโดยรวมต่อไป

เอกสารอ้างอิง

ธนิต มะลิสุวรรณ. (2525). **รัตมา ต้นแรกที่แม่โจ้**. เชียงใหม่: สถาบันเทคโนโลยีการเกษตรแม่โจ้ คณะผลิตกรรมการเกษตร.

ธนิต มะลิสุวรรณ, บรรณาธิการ. (2527). **อนุสรณ์แม่โจ้ 50 ปี** (2477-2527). กรุงเทพฯ: นวกนก การพิมพ์.

Wikipedia, *Parkinsonia aculeata* L. [ออนไลน์]. แหล่งที่มา: https://en.wikipedia.org/wiki/Parkinsonia_aculeata (12 กรกฎาคม 2560).